

IRODALOMTÖRTÉNET ÉS KRITIKA

(Ankét a Szovjetúnió Írószövetségében.¹⁾)

A Szovjetunió Írószövetségének irodalomelméleti és kritikai bizottsága közös tanácskozásra hívta össze a kritikusokat és irodalomtörténészeket. Az értekezlet előadója *A. Fagyefev* volt. A szovjet kritika feladatairól beszélt: arról, hogy helytelen, ha a kizárólag irodalomtörténettel foglalkozó akadémikus irodalomtudomány különválnak az aktuális kritikától. Felhívta a szovjet tudósokat, irodalomtörténészeket arra, hogy forduljanak határozottan a jelenkor felé, foglalkozzanak a szovjet irodalom tanulmányozásával. Előadása cikkalakban is megjelent az Írószövetség hivatalos lapjában, a *Literaturnaja Gazetában* és a *Pravdában* is. Teljes szövege:

»A szovjet irodalom emelkedőben van, az irodalmi kritika azonban nem kielégítő. Tud erről az olvasó is, az író is, maguk a kritikusok is.

Talán nincs elég kritikusunk? Dehogy, kritikusokban fölöslegünk is van. Az Írószövetség ezernyi tagja és tagjelöltje között csak Moszkvában 203 kritikus van, Leningrádban pedig az Írószövetség 300-nál több tagja közül 73 kritikus.

Olyan csapat ez, melynek segítségével a kritikai gondolkodással, amint mondani szokás, valóban minden irodalmi jelenséget »fel lehetne ölelni«. Miért van hát, hogy bár oly sokan vannak, akik kritikával foglalkoznak, kritikánk mégis olyan gyenge, s nem elégti ki sem az olvasót, sem az írot?

Nem kell inesszire mennünk, hogy megtaláljuk ennek okát. A moszkvai Írószövetség 203 kritikusából közül nincs 50-nél több, aki konkrét kritikával, azaz a szovjet irodalommal foglalkozik, Leningrádban pedig mindössze 16 van ilyen.

Kiderül, hogy a kritikusok feloszlanak az ú. n. »irodalomtörténészekre«, akik csak az irodalom multjával foglalkoznak (s ezeké a túlnyomó többség), és a tulajdonképpeni kritikusokra, akik csak a mai irodalommal foglalkoznak (ez maroknyi csoport).

Helyes-e az irodalom pártosságának lenini elmélete szempontjából, megfelel-e az orosz forradalmi-demokratikus kritika hagyományainak, hogy a kritika terén dolgozók túlnyomó többsége főleg a multtal foglalkozik, nem pedig a jelennel, még hozzá olyan társadalom viszonyai közt, amely rohamosan halad a szocializmustól a kommunizmus felé?

¹⁾ A mai magyar helyzet szempontjából való tanulságaival még foglalkozni fogunk.

És helyes-e az irodalmi•kritikának kettéválása ezekre a nem is tudni mikor keletkezett fogalmakra: az »irodalomtörténésekére«, azaz tudósokéra, — ahol tudományosságon a jelenből a multba való visszavonulást kell érteni — és a kritikusokéra, akik valóban a jelenkori irodalom kritikájával foglalkoznak és akiknek e szerint a furcsa terminológia szerint nem is kell ismerniük az irodalom multját, akik lehetnek nem-tudós emberek? Vajjon ez a megkülönböztetés nem arra vonatkozó hazug, káros, irántunk ellenséges elképzelések maradványa-e, hogy milyennek kell lennie az igazi irodalmi kritikusnak, vagy ha úgy tetszik (nem az elnevezésen múlik) »irodalomtörténéznek« a mi országunk viszonyai közt?

Valóban el lehet-e választani Belinszkijben, Csernisevszkijben, Dobroľjubovban, Szaltikov-Scsedrinben, Gorkijban az ú. n. »irodalomtörténést«, aki csak az irodalom multjával foglalkozik, a tulajdonképpeni kritikustól, aki kora alakuló irodalmának problémáival foglalkozik?

Vajjon lehet-e nagy tanítóinknak, az irodalom marxista-leninista elmélete megalapítóinak — Marxnak, Engelsnek, Leninnek, Sztálinnak — az irodalom problémáit vizsgáló munkáiban elválasztani az irodalomtörténést a kora irodalmának fejlődését irányító politikustól?

Semmiképpen sem lehet.

Nyilvánvaló tehát, hogy irodalmi kritikánk állapotát helytelen állapotnak kell tekinteni.

Hogyan láthatjuk helyesen az irodalom multját, ha nem vagyunk a kommunizmus irodalma megteremtésének aktív résztvevői? És önkénytelenül is felvetődik a kérdés: vajjon ez a mesterséges megkülönböztetés ú. n. »irodalomtörténéseknek« és »kritikusoknak« nem az irodalmi kritika nemes hivatását űző ember feladatainak és szerepének idegen szemléletéből maradt-e vissza?

Könnyen megtalálhatjuk azokat, akik a kritikus feladatainak ezt a polgári felfogását képviselték. Elég egy pillantást vetnünk a polgári ú. n. »irodalomtudomány« egyik megalapítójára, Alexandr Veszeľovszkijra és a vele egyivásúakra. Éppen az ő munkáiban, valamint a hozzá hasonlók munkáiban, amelyek tudatosan szembenállnak a forradalmi demokraták műveivel, jelentkezett először az orosz kritikában a jelenkor feladataitól való elfordulás. Ők ezzel a kritikusnak olyan áltudóssá váló átalakulását szolgálták, aki a »tisza tudománynak« élve hátat fordít az irodalmi kritika politikai feladatainak, az ú. n. irodalomtudományt a »megvetett gyakorlattól«, azaz kora irodalmától, a nép boldogságáért és jólétéért való küzdelem életfontosságú feladataitól elszakítja (eltolja a multba — nem is a hazai irodalom, de más országok irodalmának a multjába).

A mai »irodalomtudomány« területén megjelenő egyes munkákból is láthatjuk, hogy nem szabadultunk meg a szovjet irodalmi kritika fejlődését gátló polgári csökevényektől és előítéletektől.

Nézzünk meg egy olyan kiadványsorozatot, amilyen a »Költők Könyvtára« (»A Szovjet Írók« kiadása), amelynek gondolata még Gorkijtól ered. A kitűnő kiadványsorozat Gorkij elgondolása szerint azt

tüzte ki céljául, hogy az ifjúsággal megismertesse a XVIII., XIX. és XX. század nagy orosz költőit.

Hosszú idő telt el, mióta ez a »Könyvtár« fennáll — és hogy el tudták torzítani Gorkij tervét! A »Könyvtár« átalakult a reakciós irodalomszemlélet képviselőinek gyülekezőhelyévé. Csak meg kell nézni, hogyan állították össze! A »Könyvtárba« föl van véve a régmúlt és közelmúlt minden reakciós költője, még Innokentij Annjenszkij, még Andrej Bjelij is.

De nézzük csak meg az előszókat és a magyarázó jegyzeteket: nem egy tartalmaz olyan szempontokat, amelyek homlokegyenest ellentétesek az irodalom pártosságának lenini elvével. Eppen ott találunk »menedéket« a burzsoá liberálisok és a formalista esztéták. Pl. Bátyuskov 1948-ban kiadott versgyűjteményét B. Tomasevszkij formalista előszava vezeti be. Az előszó egyszerűen mellőzi az 1812. évi Honvédő Háború szerepének vizsgálatát Bátyuskov költészete kialakulásában, és ennek folytán Bátyuskov legkiválóbb hazafias alkotásaival sem foglalkozik. Az előszóban megint csak az a tudományellenes felfogás jut kifejezésre, hogy Bátyuskov költészete nem az orosz valóságból, hanem a francia költészet talajából nőtt ki.

Az »egységes szellemi áramlat« reakciós szemlélete alapján, ócska formalista álláspontonról vizsgálja a »Könyvtárban« az orosz költészet kérdéseit B. Eichenbaum, M. Azadovszkij. Ugyanezek a reakciós vonások jellemzik C. Volpenak A. Bjelij költeményeihez és N. Sztjepanovnak V. Hlebnyikov költeményeihez írt előszavát. Ezeket a költőket egyébként egyáltalán nem kellett volna felvenni a »Könyvtár« sorozatába.

De nézzük a »Puskin, az új orosz irodalom őse« című gyűjteményt, amely 1941-ben jelent meg. Itt A. Cejtlin, Sz. Bongyi, B. Tomasevszkij cikkei minduntalan arra az »eredményre« jutnak, hogy a mi nagy Puskinunk nyugateurópai minták utánzója volt.

Sz. Bongyi egyenesen harcot folytat Puskin költészetének társadalmi-politikai jelentősége ellen. A *Borisz Godunov*-ról ezt írja: »A politikai szempont a történelmi kornak és mozgó rugóinak, a nemzeti sorsnak ábrázolására irányuló nagy érdeklődés volt az oka annak, hogy a darab legtöbb jellemének rajza nem eléggé elmélyült, ez volt az oka annak, hogy a drámában nincsenek olyan éles helyzetek, amelyek a jellemeket dinamikájukban mutatnák be«. Ezt Puskinról és a *Borisz Godunov*-ról mondják 1941-ben!

Nézzük Sz. Danyilov »Vázlatok az orosz drámai színház történetéből« című könyvét. Ez a könyv valóságos »program« a színházi problémáknak a jelen fontos feladataitól való elválasztására.

Az »irodalomtudomány« ezen burzsoá szemléletét erőszakosan oltják be ifjúságunkba. Nem jött-e el a legfőbb ideje annak, hogy a Felsőoktatásügyi Minisztérium kissé elgondolkozzék azon a jelenségen, hogy a Szovjetunióban az irodalom valamennyi professzora és előadója közül, akik a tudományok doktora címet megszerezték, csak egyetlenegy (betűszerint egyetlenegy!) doktor foglalkozik a mai szovjet irodalom tanításával!

Mi nem az irodalomtörténet tanulmányozása ellen hadakozunk. Az irodalomtörténet ismerete nélkül a jelenkor irodalmában sem igazodhatunk el. Vannak jó és értékes munkáink a nagy orosz irodalom multjára, a világ népeinek irodalmára vonatkozólag, de ideje, legfőbb ideje, hogy végezzünk azzal a burzsoá szemlélettel az irodalmi kritika területén, amely még kritikusaink néhány értékes művében is visszatükröződik. A rossz értelemben vett »akadémizmus« lecsapódása érezhető például B. Mejlah: »Lenin és a XIX. század vége s a XX. század eleje orosz irodalmának problémái« c. Sztálin-díjat nyert hasznos könyvében is. Ebben a műben a leggyengébben éppen az irodalom *pártosságának* kérdése van kidolgozva. Természetesen Lenin nagy műveinek vizsgálatánál közben Mejlah rámutat az irodalom lenini értékelésének pártosságára. De jellemző, hogy az a fejezet, amely éppen Leninnek az irodalom pártosságára vonatkozó tanításával foglalkozik, a könyv leggyengébb fejezete. Nem is lehet erős, mert nem kapcsolódik a mai szovjet irodalom eszmei harcának feladataihoz. Nem lehet megérteni, hogy B. Mejlah korunk mely eszmei ellenfelei ellen harcol könyvében, hogy mely korszerű problémák nyugtalanították őt. És nem véletlen, hogy ebben a könyvben a szerzőnek van egy barátságos gesztusa Veszolovszkij felé. Pedig mi lehet idegenebb Lenin szellemétől?

A valódi pártos irodalmár számára a multtal foglalkozó minden könyvnek harcos könyvnek kell lennie, amely kora eszmei ellenfeleivel folytat harcot.

Sohasem lesznek a kritikában új, fiatal erőink, akik arccal a jelenkor feladatai felé fordulnak, ha a kritikusok túlnyomó többsége a multtal fog foglalkozni. Az övék a »prioritás« tanintézetek tanszékei. Az ő szeretetük, az ő izlésük plántálódik át ifjúságunkba. A fiatalok eltanulják, hogy ne a ma érdekében szeressék a multat; az ifjúságot a jelentől a mult felé fordítják.

És a vidék nem nagyszámú kritikus-kádere megtanulja »az idősebbektől« — Moszkvában és Leningrádban.

A mondottak nem jelentik azt, hogy ki kell törölnünk, ami jót és progresszívét irodalomtörténészeink alkottak. Csak el kell választanunk a jót a rossztól, és irodalomtörténészeink többségét, akik haladó szovjet emberek, vissza kell vezetnünk a jelenkor problémáihoz.

Vajjon nincsenek-e olyan kritikusaink, akik irodalomtörténettel is, kritikával is foglalkoznak, (ha már kedvük van ezt a terminológiát használni)? Vannak. És nem kétséges, hogy ennek haszna megmutatkozik munkájukban. De ilyen kritikusunk nagyon kevés van, összesen 2—3 nevet említhetnénk.

Az olyan tapasztalt irodalomtörténetíró, mint pl. N. Brodskij, aki értékes könyvet írt Lermontovról, miért ne használhatná fel tapasztalatait kortársainak tanulmányozására? Azt fogják erre válaszolni, hogy azok nem Lermontovok. Úgy van, de osztályrészükül jutott, hogy új mondanivalójuk legyen az emberiség művészi fejlődésében!

Miért nem ír a szovjet irodalomról D. Blagoj, N. Gudzij és különösen olyan fiatal tudósok, mint B. Mejlah és sokan mások?

Ha félredobva a polgári előítéleteket, forradalmi bátorsággal közelednénk az irodalmi kritika nemes ügyéhez, akkor szépirodalmunk még gyorsabb léptekkel haladna előre. Milyen hasznos munkát végezhetne a szovjet irodalom számára számos irodalomtörténészünk, irodalomtörténeti ismereteikkel, az alkotások eszmei-művészi elemzésében való gyakorlatukkal, monográfiai munkák megírásában való készségükkel! Ahhoz azonban, hogy ezt a fordulatot megtehesük, mindenekelőtt arra van szükség, hogy minden baráti kapcsolatra való tekintet nélkül lerántuk a leplet azokról, akik háttal fordítanak a jelenkornak. Kritikánk akkor fogja előbbre vinni az irodalmat a kommunizmus felé vezető úton, ha leszámol a burzsoá irodalomtudomány előítéleteivel és csökevényeivel és lenini-sztálini típusú valódi kritikává alakul át.«

*

Az értekezleten felszólaló irodalomtörténészek lelkesen támogatták A. Fagyjev felhívását.

— A szovjet irodalomtörténészeknek — mondotta felszólalásában A. Jegolin — harcolniuk kell a néppel szoros kapcsolatot tartó tudományért. Olyan tudományért kell harcolniuk, amely nem különül el az élettől. Képzett tudósok, akik széleskörű ismeretekkel, az elemzés tudományos módszerével rendelkeznek, hasznos munkát végezhetnek az új irodalmi alkotások tanulmányozása szempontjából, ugyanakkor a szovjet irodalommal való foglalkozás mind elméletileg, mind metodikailag gazdagítani fogja a forradalom előtti irodalom kutatóit, lehetővé teszi számukra, hogy világosabban, pártszerűbben értékeljék ki a mult egyes jelenségeit. Eddig azonban — folytatta A. Jegolin — a szovjet irodalom tanulmányozására rendkívül kevés figyelmet fordítottunk. Elegendő, ha rámutatok arra, hogy a legtöbb tanintézetben a modern irodalom előadására nincsenek képesített kádereink, a szovjet irodalom tanszékeit nem doktorok és nem a tudomány kandidátusai vezetik, nem professzorok és nem docensek, hanem megbízott előadók. A disszertációk túlnyomó többsége kevésbé aktuális, mellékes kérdéseket dolgoz ki. A Tudományos Akadémia Irodalmi Intézetében (a Puskin-házban) a szovjet irodalmi tagozat csak 1948-ban alakult meg. Egyes irodalomtörténészek időnként foglalkoztak szovjet írók alkotásaival is (D. Blagoj foglalkozott a szovjet történelmi regénnyel, N. Sztjepanov Majakovszkij művével, stb.), de miután a tudományos körök részéről nem kaptak támogatást, felhagytak az ilyen irányú munkássággal.

D. Blagoj professzor a forradalmi demokratákról — Belinszkijről, Csernisevszkijről, Dobroljubovról — beszélt, akik sohasem szakadtak el koruk aktuális problémáitól, és éppen ezért mélyrehatóan és helyesen világították meg a mult irodalmának fontos kérdéseit.

B. Mejlah professzor rámutatott annak a szűkkörű specializációnak a káros következményeire, amely az irodalomtörténészek között tapasztalható. Nem elég, hogy van, aki kizárólag a XIX. századdal foglalkozik, akad, aki egész életét egyetlen író tanulmányozásának szenteli, sőt gyakran irodalmi munkássága egyetlen szempontból való tanulmányozásának.

Ennek az elzárkózásnak feltétlenül véget kell vetnünk. Irodalomtörténészeink közül sokan, a klasszikus irodalom tanulmányozása során nyert tapasztalatokkal gazdagodva, értékes segítséget nyújthatnak pl a művésziesség, a szovjet írók mesterségbeli haladása problémáinak megoldásában.

N. Gudzij professzor felszólalásában az orosz irodalom tanulmányozásának kettős hagyományáról beszélt. A forradalmi-demokratikus kritika a művészet jelenségeinek széleskörű felölésére volt képes. Dobroljubov eredményesen tanulmányozta mind a XVIII. század irodalmát, mind a régi irodalmat, de természetesen főként kortársai alkotásairól írt. A polgári irodalomtörténészek az irodalom tanulmányozásának körét a XVIII. századra, legjobb esetben a XIX. század elejére korlátozták. Nézetük szerint Tolsztojjal, Turgenyevvel, Goncsárovvval foglalkozni »komoly tudósokhoz« méltatlan könnyelműség volt. A jelenkor élő problémáitól való elszakadásban is ennek a polgári hagyománynak a következménye mutatkozik meg, s ez a hiba sok szovjet irodalomtörténésznél tapasztalható, különösen a régebbi generációhoz tartozóknál.

J. Mihajlova beszámolt a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Gorkijről nevezett Világirodalmi Intézetében folyó, illetve előkészületben levő szovjet irodalmi kutatásokról.

J. Kovalcsik az intézetek »Tudományos Dolgozataiból« és a moszkvai állami egyetem »Beszámolók és Közlemények« című kiadványából hozott fel példákat a jelenkortól való eltávolodásra. Erről a tárgyról szóló fejtegetései szintén cikk-alakban is megjelentek a Literaturnája Gazetában :

»A. Fagyeyev«Az irodalmi kritikáról« írt cikke időszerűen és elvisíkon mutat rá arra, milyen szükséges, hogy véget vessünk annak, hogy a csak a múlttal foglalkozó kritikus káderek kettéoszoljanak ú. n. »irodalomtörténészekre« és a mai irodalommal foglalkozó kritikusokra. Nem vitás, hogy kritikánk elégtelen állapotának egyik főoka ez a kettészakadás, amelyet A. Vesszelovszkij polgári irodalomtörténeti iskolája erőszakolt ki, és amely ellentmond a marxizmus-leninizmus szellemének, a forradalmi demokraták élő hagyományainak.

A jelenkortól való elszakadásnak az irodalomtudományra nézve végzetes következményei vannak. Mert lehet-e elméletről beszélni olyan irodalmi művekkel kapcsolatban, melyek szerzői tudatosan távol tartják magukat az irodalom fejlődésének leghaladóbb eredményeitől, attól, ami újat a szovjet irodalom adott? Az ilyen művek feltétlenül az apolitikizmus és objektivizmus hibáiba esnek. Nemcsak, hogy nem viszik előbbre a tudományt, ellenkezőleg, a kutatómunka megcsontosodottságának, céltalanságának, az egy helyben való topogásnak jellegzetes példái.

Sok példán mutathatjuk meg, mennyire árt az irodalomtudomány fejlődésének az irodalomtörténészeknek a jelenkortól való eltávolodása. Bármilyen paradoxus hangzik is, de a tudományellenességnek, a skolasztikának legszemléletesebb példáit éppen az egyetemek tanszékei és filológiai fakultásai által kiadott »Tudományos Dolgozatok« számos kötetet szolgáltatja. A »Tudományos Dolgozatok« hivatása nevének megfelelően

nyilván az volna, hogy orgánuma legyen a haladó gondolatnak, új fel-fedezéseknek, a tudományt gazdagító legidősebb kérdések felvetésé-nek és kidolgozásának. A valóságban azonban ezeknek a »Dolgozatoknak« sok kiadványa csak csalódottságot okoz: itt még mindig a régi, elzár-kóztott, a mától elforduló céhszellem, az »akadémikus« áltudomány uralkodik; helyenként a legordítóbb apolitizmus, az ellenséges burzsoá elméleteknek való hajbókolás példáit látjuk.

Vegyük például a moszkvai állami egyetem filológiai kara »Elő-adások és Közlemények« című kiadványának 1947. évi III. füzetét, amely-ben gazdag anyaggal van képviselve mind a nyelvészet, mind az irodal-mtudomány. V. Vinogradov akadémikus »Az orosz irodalmi szókincs történetéből« címmel közöl benne tanulmányt. A szerző figyelemreméltó célt tűzött maga elé, az orosz, ukrán és bjelorusz nyelv történeti kapcsola-tait akarja tisztázni. V. Vinogradov akadémikus helyénvalónak találta, hogy ezen nyelvek összefüggéseit önkényes, esetleges példákon mutassa be, mint »завязтый« (szenvedélyes), »никчемный« (haszontalan) és »отщепенца« (renegát) szavak elemzésén. Más példát a nyelvek egész gazdagságában a szerző »nem vett észre«. Fenti szavak mind-egyikének külön fejezetet szentel, amelyben megmagyarázza a szó morfológiáját, kialakulásának időpontját, stb., stb. A szerző jó és hasz-nos célt tűzött ki maga elé, de azt formalista, objektivistá, történetiet-len megoldással kompromittálta.

P. Csernih professzor a kötetben »Anna Jaroslávna francia királyné aláírásának kérdéséhez« című tanulmányával szerepel.

Jobb ügyhöz méltó komolysággal és körülányességgel, számos nyugati »romanista« szaktudósrá való hivatkozással magyarázza meg cikkében, hogy Anna, Jarosláv leánya, francia özvegy-királyné miért írta egy adományozó levél alá az »Anna« nevet egy »n«-nel. A cikk szer-zője azzal próbálja kapcsolatba hozni ezt a körülményt, hogy, amint néhány tudós állítja, Anna királyné áttért a katolikus hitre és nevét Ágnesre változtatta. Sajnos, ez nem az egyetlen példája annak, amit röviden »üres szalmacséplésnek« szoktunk nevezni.

Vannak ebben a kötetben olyan cikkek is, amelyeknek a szerzői nagyobb jelentőségű kérdéseket igyekeznek felvetni, de ezekben a cik-kekben menthetetlenül megnyilvánul a jelenkortól való elszakadás, a régi burzsoá-liberális irodalomtudomány hagyományainak a tisztelete. Ilyen G. Poszpelov professzor »A romanticizmus problémája« című cikke. G. Poszpelov a romanticizmus fogalmának tisztázását követeli. De ő maga nemcsak hogy nem magyarázza meg a romanticizmus problémá-ját, ellenkezőleg, hazug objektivistá tételeivel még elhomályosítja. Így például egy táborba sorol olyan eszmeileg ellentétes írókat, mint egyfelől Puskin, a dekabristák közül Küchelbecker, Besztuzsev-Marlinszkij, másfelől Pogogyin, Sevirjev. Ezt az önkényes egyesítést Poszpelov azzal indokolja, hogy szerinte mindezen írók számára a romanticizmus elmélete »mindenekelőtt és főképpen — irodalmi program volt, amely-ben alkotóként tudatosították sajátmagukat, saját költői tendenciái-akat, amelyben éppen ezáltal elkülönültek más, idegen alkotó magatar-tásoktól, legyőzték ezeket, gyakran saját magukban is«. Poszpelov

értelmezésében az »irodalmi program« fogalma teljesen kizárja az eszmei-politikai mozzanatot; ez csupán az alkotó eljárások leírása. Ebben az okoskodásban minden részlet a cikk szerzőjének formalizmusára, apoliticizmusára és következtetések mélységes tudománytalanságára utal. Valósággal az élet tényeivel szembeszállva, az irodalom és politika elválaszthatatlan egységét mesterségesen széttörve egy táborba tömörít Pospelov eszmei szempontból teljesen különböző írókat. Fabatkát sem ér az ilyen ú. n. »tudományos« megállapítás.

Pospelovnak Belinszkijre, mint a romanticizmus teoretikusára vonatkozó megállapításainak az a célja, hogy a nagy kritikus állásfoglalását és megállapításait egyéniékné, nem kötelező érvényűekké tüntesse fel, amelyek saját idejükben ugyan újszerűek voltak, de »nem teljesek és nem világosak«, amint a cikk írója sietve kijelenti. Viszont fenntartás nélkül feldicséri Veszelovszkijt, s tulajdonképpen tőle is számítja a romanticizmus »tudományos« magyarázatának kezdetét.

A cikk olvasójának meglepetéssel kell tapasztalnia, milyen rendkívül zavarosak Pospelov fogalmai, milyen üres az egész gondolatninet, bár ezt tudományos citátumokkal igyekszik leplezni. Pospelov cikke — a romanticizmusra vonatkozó különböző megállapításoknak egy különleges herbáriuma, melynek nyilvánvaló célja a polgári irodalomtudománynak, módszerének és eredményeinek kiemelése, feldicsérése.

A céhszemlembé zárkózott, társadalmi fejlődésünk élő szükségleteitől magukat távoltartó irodalomtörténészek tevékenysége természetlen vagy egyenesen negatív a jelenkor szempontjából; de képtelenek arra is, hogy megmagyarázzák a multat, hogy a klasszikus irodalom számunkra is élő jelentőségét megmutassák.

A mi szovjet társadalmunkban elképzelhetetlen a tudomány sikeres fejlődése a marxizmus-leninizmus nagy gondolatainak mélyreható elsajátítása nélkül, s különválasztva ama harctól, melyet népünk vív a kommunizmusért.

És minél hamarabb és teljesebben győzik le irodalomtörténészeink a polgári csökevényeket, annál gyorsabb lesz az irodalomtudomány és irodalomelmélet fejlődése, annál termékenyítőbb lesz hatása irodalmunk fejlődésére.

Azok az új esztétikai és erkölcsi értékek, amelyek a szovjet korokban keletkeztek, mindaz az új, amit a szovjet irodalom a szocialista életformából teremtett, lényegileg megváltoztatják az irodalomra vonatkozó régi elképzeléseket. Így például óriási eredményeket ért el a szovjet irodalom az igazi hős ábrázolása terén — olyan eredményeket, amelyeket nem ismert és nem ismerhetett a szocializmus előtti társadalom irodalma. A szovjet irodalom értékes új sajtósága szocialista népiessége — a győztes nép teremtő erejének, tehetségének, hősiességének, forradalmi öntudatának, a szocialista haza iránti odaadásának elmélyült és hű ábrázolása. Irodalmunknak ezen vonásait, sok más vonásával együtt, amelyek valamennyien bolsevik pártosságából folynak, nem hagyhatja figyelmen kívül az irodalomtörténész, aki igazi hazafi, aki népe boldogulásáért harcol. És még akkor is, ha az irodalomtörténészt a régi irodalom jelenségeinek tanulmányozása foglalja le, a jelenkor elmélyült

ismerete, a szovjet írók alkotásai nyomán ezt a multat mélyebben és pontosabban tudja látni.

De az is előfordul néhány irodalomtörténésznel, hogy bizonyos mértékig foglalkoznak korukkal — de művük mégsem valóban harcos, hatékony, utat mutató. Ilyen benyomást tesz ránk például L. Timofejev »Irodalomelmélet« című főiskolai tankönyve. Ez a tankönyv több kiadásban jelent meg, a szerző többször átdolgozta és mégis komoly hiányosságokban szenved. Erről B. Szolovjov írt a »Znamjában« (1949. VII. sz.). Itt csak a könyvnek egy sajátságára kívánok rámutatni. Timofejev beszél ugyan a szocialista realizmusról, mint az irodalom fejlődésének elvileg új állomásáról, beszél irodalmunk pártosságáról, azonban az irodalom minden alapfogalmát és kategóriáját — képet, műfajt, stílust, szerkezetet, leírást, stb. — főként a szocializmus előtti irodalom alapján ítéli meg. Ezért ezt a tankönyvet úgy lehet tekinteni, mint kodexét, összefoglalását az irodalom eddigi fejlődése eredményeinek; ezeknek az eredményeknek önkénytelenül az általános érvényű norma jelentőségét tulajdonítja, a szovjet irodalom fejlődésére vonatkozó néhány megfigyelés pedig pótlásként, függelékként szerepel, amelynek nincs döntő jelentősége az irodalmi alkotás legfontosabb kérdéseinek megoldása szempontjából.

Vajjon nem azzal a bizonyos, irodalmi körökben elterjedt előítélettel állunk-e itt szemben, amely szerint a tudományos általánosítás csak olyan jelenségek alapján lehetséges, amelyek fejlődése már lezárult, amelyek már a multhoz tartoznak. A tudománynak megadják a jogot, hogy foglalkozzék a multtal és ne avatkozzék bele az eleven életbe, ne irányítsa annak fejlődését, ne lássa előre a jövőt, ne járuljon hozzá az újnak a kialakításához. Szükségtelen bizonyítani, mennyire idegen ez a felfogás a marxizmus-leninizmustól és az orosz forradalmi-demokratikus kritika hagyományaitól.

A jelenkor, a kommunizmust építő korszak irodalmi fejlődésének eleven problémái kerüljenek irodalomtörténészeink és kritikusaink érdeklődésének középpontjába.«

*

Kovalcsik arról is beszélt, hogy az Írószövetség irodalomelméleti és kritikai bizottságának feltétlenül úgy kell működnie, hogy az irodalomtörténeteket szervezettel segítsé abban, hogy a jelenkor problémái felé forduljanak.

A vitában résztvettek még: P. Szkosziriev, N. Sztjepanov, M. Dobribin, J. Elzberg, N. Poljakov, S. Jalavin.

Az értekezlet résztvevőinek felszólalásait áthatotta az az óhaj, hogy a szovjet irodalom tanulmányozása felé forduljanak, hogy véglegesen leszámoljanak a jelenkor aktuális problémáitól való álakadémikus elszakadással. Feltétlenül szükség van arra, hogy ezek a helyes törekvések meg is valósuljanak.

(Literaturnája Gazeta, 77. és 78. sz.)

Fordította: Nyilas Vera